

N. C. KIST

O R A T I O.

NICOLAI CHRISTIANI KIST

O R A T I O,

DE

RELIGIONIS CHRISTIANAE INDOLE PRACTICA, UTI ANTEA SEMPER SIC OMNINO HODIE, MULTUM NEGLECTA;

HABITA

D. IX M. FEBRUARII A. MDCCCLII,

CUM ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE MAGISTRATUM SOLENNI RITU ITERUM PONERET.

LUGDUNI BATAVORUM,
apud E. J. BRILL.
Academiae Typrographum.

1853.

»La vérité, cette fille du ciel, qui brille d'une jeunesse immuable, nous l'avons pétrifiée pour qu'elle ne subit pas les outrages du temps, et la statue de pierre a, en effet, résisté jusqu'à ce jour, et quoique ce fût une masse inerte, nous nous réjouissions de sa durée ..... Mais le temps désagrége les roches les plus dures; la statue commence à tomber en poussière et l'effroi nous saisit. Ah! c'est que la vie seule est éternelle, la vie avec ses crises, ses luttes, ses soufrances. Que notre christianisme redevienne une vie, qu'il reprenne le mouvement, qu'il cherche le progrès, qu'il marche courageusement à la conquête de la science et de la poésie, du vrai et du beau. — La victoire du Christianisme sur le monde est au prix d'une réforme, qui brise les formules de l'École et rende à la vie religieuse sa spontanéité, à la foi son autonomie."

COLANI.

»Infolge dieses Aufleuchtens der Idee der Sittlichkeit ist auch der christliche Geist in ein neues Stadium seiner Entwicklung eingetreten. Der christliche Geist hat die rein religiöse und eben zugleich kirchliche Form aufgegeben, und ist damit beschäftigt, seine sittliche Seite hervorzubilden; das Christenthum geht damit um, sich aus der reinen Frömmigkeit und damit zugleich aus der Kirchlichkeit in die Sittlichkeit hinüber su übersetzen. Dadurch entsteht freilich für das ungeübte Auge der Anschein einer Unchristlichkeit der Zeit und die Täuschung, als habe die Wirksamkeit des Christenthums in der Menschheit abgenommen: den schärfer blickenden aber kann dieser Schein nicht blenden."

ROTHE.

ORATIO

DE

RELIGIONIS CHRISTIANAE INDOLE PRACTICA, UTI ANTEA SEMPER SIC OMNINO HODIE, MULTUM NEGLECTA;

HABITA

DIE IX FEBRUARII MDCCCLII,

AD ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE MAGISTRATUM
ITERUM SOLENNI RITU PONENDUM.

ACADEMIAE CURATORES, PROFESSORES, CIVES-ADOLESCENTES, VOSQUE VIRI ERUDITIONE MUNERUMQUE DIGNITATE CONSPICUI, QUICUNQUE HAEC SOLENNIA NOBISCUM CELEBRARE DIGNAMINI! AUDITORES SPECTATISSIMI, HUMANISSIMI!

Solenni hoc die tam mihi esse felici contingit, ut Rectoris Academiae munus, post tria lustra, iterum deponere liceat fausto Numine gestum. — Fausto, inquam, Numine gestum! Nam, uti calamitatis ac detrimenti publici quidem expers hoc anno Academia mansit magno beneficio Dei, sic civium studiis simul atque frequentia floruit. Juventus autem haec Academica tanta se mihi probavit modestia, virtute, humanitate, ut omni sollicitudine hac ex parte Rector vacarem et Academia salva vel sine Rectore gubernaculisque fuisset. Quare Auditores! quod mihimet ipse gratulor, idem et vobis et Academiae et vero Patriae grates Deo laudesque agendi amplam materiam esse, id profiteor meam hoc die felicitatem augere.

Magistratus autem munere abituro, quum ex Majorum more hoc sit impositum oneris, ut festum Academiae diem celebret Oratione atque in medium proferat, quae Literarum, Patriae,

Religionis, temporis universe quod vivimus commodis et emolumento ipsi quidem videantur prodesse; — equidem conversis in aetatis nostrae rationem oculis, Divinaeque Religionis quae nunc est conditioni intentus, inde repetendam duxi, quam sumerem mihi coram vobis dicendi materiam.

Nec desunt profecto, quae tuto dicas *signa temporis nostri.* In his vero unum, quod neque vos effugit, quotquot Religionis ac humanitatis estis amantiores, neque meam non potuit advertere mentem eamque saepenumero suspensam tenere. Hoc volo A. A. eam nunc esse populorum vel cultissimorum conditionem vitamque moralem, ut sanctae Religionis vis benefica subinde misere lateat; et licet ea sit felicitas temporis nostri, ut revixerint apud innumeros homines Religionis Euangeliique amor ac studium, haec tamen sic revixisse, ut simul invaluerint rixae, renovatae sint factiones, et dominentur hodie ubivis plus quam theologica odia. Cujus rei tristissimae princeps saltem ac praecipua causa, cum in male intellecta et adhibita Religionis indole lateat, adeoque eadem illa sit, quae omni fere tempore rei Christianae cladem gravissimam intulit, operae omnino pretium facturum me spero, si hanc causam historice vobis explicandi periculum faciam. Dicam igitur: *De Religionis Christianae indole practica, uti antea semper sic omnino hodie, multum neglecta.* Dicam quidem, Humanissimi Auditores! non ut voluero, sed ut potero. At Dei auxilio vestrâque, dudum mihi cognitâ, benivolentiâ fretus, eâ utar animi dicendique libertate, quam uti rei gravitas, ita temporis, quod vivimus, necessitas et vero hujus Cathedrae Lugduno-Batavae dignitas et auctoritas postulant.

Duplicem autem argumenti rationem sic bipertita omnis sequetur oratio, ut statim quidem id, quod in Christiana Religione omnino summum est, pro viribus vobis exponam.

Quodsi affirmem igitur, divinam hanc Religionem omni sua

indole ac destinatione omnino practicam esse, scio quidem nil me inauditi vel insueti proferre, nihil adeo, cujus non ultro omnibus, sincere illam colentibus, clam insideat animi persuasio: at vel sic talia simul, quae et alio verti et contra meam mentem intelligi facile possint. Quare quo magis constet, quam agimus, caussa, ante illam definire paucis quam uberius explicare juvabit. — Quid igitur? An Christianae Religioni indolem practicam vindicans, illud jam ago, ut Divinam hanc Institutionem argumento ac principiis carere contemplativis aut theoreticis dicam; ut adeo omni jam Dogmaticae Christianae veluti nervos praecidam, eorumque hominum, si Dis placet, Christianorum audaciam tuear ac levitatem, qui, quid credat quis, aut quid verum divinumque habeat, modo bene si vivat, nihil referre contendant temere? Profecto, tunc demum recte id sapienterque dictum laudarem, si aut absque fundamento esse aedificium posset, aut stolidus ille, quem Divinus Servator domum suam aedificantem super arenam facit[1], esset maxime sapiens dicendus. At vero, in eorum ipsorum, quae solent theoretica et dogmatica dici, quaeque vulgo *Fidei Capita* audiunt, — in horum, inquam, indole et ad divinam Religionem ratione, omnis fere, quam hic agimus, quaestio vertitur. Ubi nimirum Christum, sapientiam et justitiam et sanctimoniam, et vero hac viâ redemptionem, a Deo factum nobis Apostolus dicit[2], jure meritoque principi loco hanc statim *sapientiam* laudavit, utpote quae, *mentem* maxime spectans, ea complectitur et suppeditat omnia, quae magnae rei initium faciant, quibusque porro et animo justitia et voluntati sanctimonia, et vero homini toti quanto suprema illa impertiri beatitas possit, quae, redemptionis nomine, omnem ejus spectat cum Deo reconciliationem. Hanc autem sapientiam sive theoreticam,

[1]) Mat. VII: 24. sqq. [2]) 1 ad Cor. I: 30.

seu alio nomine dicas, eam vero simul ita maxime practicam esse, ut hominis, in theoreticis vel parum exercitati, sit usibus accommodata salutique inserviat, nemo facile poterit in dubium vocare, nisi qui aut Christum Theologiam docuisse, aut ante sit Theologus quisque quam vere Christianus, perverse contendat. — Quare A. A.! quamvis, Religionem Christianam contemplativis superstructam notionibus harumque adeo uberiorem et dogmaticam explicationem maxime necessariam esse, ultro fatemur: ipsam Divinae Religionis indolem ideo omnem, *practicam* dicimus, quoniam in ipsa quidem Divina Institutione singula theoretica illa hactenus proposita tantum et veluti delibata occurrunt, quatenus faciant ad animum erigendum, — quatenus ipsi vitae instaurandae inserviant Deo Christoque dicatae, — eoque valeant unice, ut homo genusque hominum universum, vitiositatis ereptum imperio, ad moralem sui explicationem, ad similitudinem Dei, ad beatitatem adsurgat atque procedat. — Hoc igitur significamus, ubi ipsam divinae Religionis indolem, quodque ipsi a Deo est impositum munus, omnino practica et moralia dicimus. Quod quam verum sit, imo verissimum, nunc paucis juvat in memoriam revocare.

Et statim quidem ad antiquiorem illam Dei patefactionem, cujus V. T. libri nobis historiam servant, provocare licebit. Hujus enim argumentum, consilium, ratio omnis, quin sua indole mere practica sint, ecquis dubitaverit, nisi qui *ἀνθρωποπάθειαν* illam, ad quam, quae res divinas spectant, omnia et singula hic sunt proposita, negliget, neque quae a fronte ad calcem hic usque recurrunt, eo esse destinata videat, ut in oculos incurrat turpitudo mali moralis, ut hujus inter homines frangatur debelleturque imperium, verae vero Deoque gratae virtutis studium crescat et stabiliatur. — Theoreticum dicas

sublime illud: In principio creavit Deus coelum et terram!"[1] theoreticam, quae sequitur, et informatae telluris et creati hominis et originis peccati mox increscentis enarrationem: — theoretica item, quae Deum hic porro unum, omnipotentem, sanctum, justum, bonum, hominum praesertim amore ac misericordia plenum, perpetuo nobis ante oculos ponunt; — at videas, quam haec ipsa sint moralia maxime, eo nimirum dicta ac destinata, ut, Patris instar, aberrantes ab interitu filios suos homines Deus servaret, sui timore eos et amore incenderet, perque nullas non suae Providentiae vias Sui tandem similes redderet. Ut singula paucis complectar: ab aureo isto Dei ad Caïnum effato: »Nonne bene si egeris erectio est? Sin male, cubat ante portam peccatum! Hoc te sibi submittere ardet. Tu vero dominaberis ei!"[2] ab hoc aureo, inquam, effato, per cuncta, quae continuata deinceps serie exstant: Patriarcharum native enarratas historias, instituta Mosaica, Davidis pii suspiria animi, Salomonis sapientiam, Prophetarum denique sublimia verba, ad ultimam illam, in qua Malachias desinit, orituri tandem *Solis Justitiae* annuntiationem[3]: — in hisce omnibus contemplativam, certam absolutamque divinarum rerum patefactionem sane frustra quaesiveris; at hoc unum dominari ubivis videbis salutare consilium Dei, ut Divinae sanctitatis ac beatitatis homo ipse particeps fiat.

Et his quidem de antiquiore illo tempore dictis, jam omnem videor mihi Divinae patefactionis indolem delineasse.

Non certe alium finem aliudve munus uberiori illi, non unius populi, sed hominum omni loco ac tempore omnium, per Christum institutioni Deus imposuit.

Ecce, adest tandem, quem pacis, quem justitiae antiqui an-

---

[1]) *Genes.* I: 1. [2]) *Genes.* IV: 7. [3]) MALEACHI IV: 2.

nuntiaverunt Prophetae auctorem [1], cujusque ultimus mox affuturae salutis praenuntius, »esse ejus in manu ventilabrum dixit, quo mundaret aream suam, ut segregato in horreum tritico, paleas igne combureret [2]!" Ecce, adest Divinus ille Divinae Religionis auctor, in cujus ineffabili erga genus humanum amore, in cujus vita omni omnibusque rebus, hoc unum semper ipsi propositum cernimus, ut superato vitiositatis inter homines fractoque imperio, hos idoneos redderet, qui sui instar ad veram animi vitaeque pietatem, ad moralem virium omnium explicationem, ad Dei adeo similitudinem adspirare possent atque procedere.

»Meliorem mentem induimini [3]!" en primam, omnia jam complectentem, Divini Servatoris ad homines vocem, qua doceret eos, ad sanctam, quam conderet, societatem patere aditum nulli, nisi per sinceram animi vitaeque emendationem. Eo se in mundum venisse consilio dixit, non ut abrogaret Dei legem moralem, sed ut melius sanctiusque illius observandae omnibus *per fidem* se ducem praeberet [4]. Sic omnes Regnum Dei eique congruentem probitatem, ceteris posthabitis, quaerere jussit, ut non sufficeret eum Magistrum ac Dominum profiteri [5], scd Patris Coelestis voluntatem facere eoque tendere »ut perfecti fierent, quemadmodum esset ille perfectus! [6]" Sic adeo vitam suam deposuit, ut moriundo pro peccatis; nos ipsos peccato mori doceret. Et sic in vitam rediit, ut novae aeternaeque vitae in nobis studium aleret.

Hoc igitur modo Divinus ille non doctoris dogmatici munere functus est, sed ratione semper morali lucem ac servatorem mundi se praestitit. — *Deum* patefecit, non ut naturae ejus arcana interpretaretur, sed ut hominibus eum benignissimum *Patrem* monstraret. — *Filium Dei* se dixit, non ut suam, subli-

---

[1]) Jes. IX: 2. XXXII: 14, 15 vv. Jer. XXIII: 6.
[2]) Mat. III: 12. [3]) Mat. IV: 17. Marc. I: 15. [4]) Mat. V: 17.
[5]) Mat. VII: 21. [6]) Mat. V: 48.

mem illam, cum Patre conjunctionem rimari nos cogeret, sed ut nos quoque per eum esse posse *filios Dei* doceret. — *Resurrectionem se vitamque* probavit, non ut futurarum rerum certam nobis absolutamque notitiam impertiret, sed ut vitae coelestis nos spe et expectatione firmaret. — *Fide* nos eum amplecti voluit, non ut longâ serie certa quaedam, vix intelligibilia, nobis credenda injungeret Doctrinarum atque Fidei Capita, sed ut nos ipsos omnes addictos sibi ac conjunctissimos redderet.

Hac autem via praeeuntem Dominum secuti sunt ejus discipuli et Apostoli. — De ceteris quidem, ex ipsius disciplina profectis, novistis A. A., quam nativâ ratione, omnemque aversantes subtilitatem dogmaticam, hi simplicem illam vitaeque accomodatam Christi institutionem in scriptis suis singuli referant, ita ut eodem jure Apostolus amoris Johannes, spei Petrus, vitae probae Jacobus dicatur, quo solet fidei Apostolus fere Paulus audire.

At vero hunc Paulum, multiplici Judaeorum imo et Graecorum eruditione imbutum, — hunc ita didacticum, ita dogmaticum, ut Theologiae Christianae unus fere soleat pater atque auctor haberi, — hunc igitur quis fortasse dicit prima, quibus Euangelium nititur, principia sic excussisse atque explicuisse ulterius, ut Religio Christiana, tamquam ex plebeja quadam simplicitate, ad philosopham subtilitatem plenitudinemque Theologicam, ipso auctore jam adscendisse censenda sit.

Verum nolite A. A. a nativâ ac mere practica Euangelii simplicitate sic aberrantem Apostolum vobis proponere. Profecto, immortalia sunt de Religionis doctrina viri praeclarissimi merita. Ecquis adeo est, qui negaverit, interiorem ac pleniorem Euangelii cognitionem ipsius maxime scriptis deberi? Nec tamen eo auctore factum, si Theologia, si res mere theoretica ac contemplativa innumeris, eheu! videri coeperit Christi Religio. Tantum hinc abest, ut in ipsa, quam ad Romanos scripsit Epi-

stola, didactices quamquam specimine summo, causam tamen mere moralem perpetuo et vero unice agat. Quaecunque adeo sint, uti in ceterorum Appostolorum, sic in PAULI scriptis, argumenti dogmatici ac theoretici loca, — ea volo, quae in systematica Theologia *dicta classica* et *probantia* audiunt, — ecce! ad unum haec omnia in oratione contexta leguntur, ubi auctor non explicationibus theoreticis vacat, nec doctoris dogmatici munere fungitur, sed vero ad pacem, ad misericordiam, ad constantiam, ad fidem, spem et caritatem Christianos hortatur [1]. — Reputent hoc, qui, in huiusmodi fortuito aliudque agendo dictis, nescio quid reconditi et absoluti requirunt. Nos certe inde discamus oportet, in scriptis quoque Paulinis, dogmata Religionis hactenus tantum commemorata et veluti delibata exstare, quatenus, quibus scripsit, hominibus, ad excitandam augendamque vitam vere moralem ac Christianam faciunt; adeoque ipsam illam, quam exhibent, theoreticam institutionem sua indole ac consilio omnem omnino practicam esse. — Sit igitur PAULUS suo jure Theologiae pater dicendus, hoc adeo, ad ejus exemplum, Theologi Christiani semper libere ac strenue agant, ut aeterna Religionis principia, omni adhibita cura ac sollicitudine, e suis fontibus repetant, errorum sordibus purgent, in clariore perpetuo luce ponant; hoc vero simul a PAULO discant sibique persuadeant omnes, vanam omnem Theologiae scientiam esse, nisi quae, per fidem, spem et caritatem, haec tria, per caritatem maxime [2], ad illam animi vitaeque ducat emendationem, qua alenda ac perficienda omne Euangelii munus spectatur.

Hoc supcrest A. A. Euangelium non doctrinam theorcticam aut dogmaticam, sed vero novae vitae fontem ac scaturiginem

---

[1]) E. Gr. MAT. XXVIII: 19. I PET. II: 22—24. III: 13. II *Cor.* VIII: 9. *Phil.* II: 6—11. al. [2]) 1 *ad Cor.* XIII: 13.

esse. — Quid igitur mirum, si Paulus suam ipse hujus Euangelii explicationem simplici »Institutionis ad pietatem" nomine dixerit, et contra eos quidem sic eam dixerit, quos cognitionis justo subtilioris studio ab illius simplicitate suo jam tempore aberrantes videbat [1]? Quid mirum, si ipsum divinae Religionis inter homines firmamentum, non contemplativam quamdam ac subtilem divinarum rerum cognitionem esse pronuntiet, sed vitam sanctam, qua, quicunque Christi velit nomine dici, Ipso duce, ab omni iniqnitate discedat [2]. Hoc ipsum, recedere ab iniquitate, nec malo superari, sed malum vincere bono, virtutem, pacem et laetitiam colere in spiritu sancto, hoc ipsum dixit Regni divini participem esse [3]. Eo vero consilio apparuisse gratiam Dei declarat, ut instituat nos ad vitam sobriam, justam, piam in hoc mundo agendam, spe certa exspectantes futuram gloriae Dei, i. e. Jesu Christi Servatoris nostri, apparitionem, qui se pro nobis ideo dederit, ut liberaret nos ab omni iniquitate, sibique ipse populum vindicaret bonis operibus deditum [4]!

O benefica Euangelii lux! O salutare Deoque dignissimum Religioni Christianae impositum munus! Cui et nos debemus quicquid solatii est, quo indigeamus in hujus vitae caducae miseriis; quicquid auxilii et incitamenti, quo inditas nobis a Deo moralem indolem viresque explicare possimus atque perficere; quicquid denique boni, cujus, sive in hac sive in futura vita, nobis esse participes liceat!

Utinam semper id perpendissent, quibus summum hoc contigit beneficium Dei, mortales! Non sic intacta nuce manducare putamen tentassent, spretave margarita in una concha haesissent. Non tot numero rixae, lites, odia, dissidia acerbis-

---

1) *Τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ.* I *ad* Tim. VI: 3. sqq. 2) II *ad* Tim. II: 19. 3) *ad Rom.* XII: 21. XIV: 17. 4) *ad* Tit. II: 11. sqq.

sima homines luce Christiana beatos turbassent ac dilacerassent. Neque videretur saepissime divina vis Euangelii inter homines desiderari!

Haec tristior sane A. A. cogitatio animum subit, ubi jam eo se vertit Oratio, ut, quod in Religione summum est, quomodo id, per seculorum decursum, hominibus fuerit acceptum, declaret. Hanc nimirum mihi causam agenti, profecto non laudatoris aeque atque historici partibus fungi licebit.

Nec tamen laudis laetitiaeque materies, imo vero maximae, deest. Nam quis tandem est humanarum rerum tam parum diligens observator, qui non magna et ineffabilia agnoscat, quae Religioni Christianae hominum genus jam prope universum debeat? Ecce, jam omnem mundi hujus faciem et conditionem mutavit. Novus cum illa seculorum iam natus est ordo. Quodsi adeo, ne perversis quidem hominum studiis labefactata umquam, semper vel obscurata luceret, multumque degenerata a sua indole, tamen fructus magno numero saluberrimos ferret: profecto eo nunc divinior nobis Religio erit, unde, vel invitis hominibus, tot tantaque bona jam emanarunt.

Hanc vero insitam ipsi divinam vim celebrantes, non tamen possumus non, Christianam Religionem tam sui saepe dissimilem resarciendisque humani generis malis imparem factam, lugere.

Cujus rei causae, quamvis aliae sunt bene multae, A. A. — quibus sponte ac necessario factum, ut lente demum, perque nullos non casus, ad majorem perfectionem processerit, — haec tamen princeps, quod qui, per seculorum decursum, hanc suo singuli modo colebant religionem mortales, ex illius fonte alia potius omnia haurire studuerint, quam ea maxime, quorum ipsa fontem se ac scaturiginem dicat. Eo usque nimirum, nil nisi nova ac sublimior rerum divinarum ac me-

taphysicarum patefactio eâ contineri Christianis in genere visum est, ut, hujus fere unice subtilius explicandae ac vindicandae studio occupati, negligerent interim ac saepe despicerent, quicquid praesidii et emolumenti ad ipsius vitae viriumque moralium explicationem benignissime largitur haec institutio Dei.

Hoc vero si nunc meum est, paucis delibatis, ipsius historiae voce probare, tristis fateor agenda mihi caussa incumbit; at, si »Magistra vitae" vere Historia dicitur, ita utilis, ut necessaria prorsus.

Eo tamen tristior, quo citius hic, quem volo, morbus religionem Christianam invasit.

Jam ipsum Paulum, novistis, contra sui temporis Dogmatices arrogantiam acriter monuisse [1]. Quo autem jure hoc fecerit, quantumque Euangelii simplicitati ac fructibus nocuerit ista hominum male curiosorum omnia rimandi libido: id quidem, quae fluxit inde Christianismi Orientalis miserrima ratio, eheu! luculenter testatur. Sive enim Gnosticorum familias magno numero varias spectes, sive Manichaeorum late patentem ac bene ordinatam Ecclesiam: omnes et singulos reperies quidem, suâ phantasiâ elatos, in Christi religione sublimia quaevis: Coelorum numerum, Universi origines, Animarum ortum, Mali causam, Christi jam anteactam vitam, alia, a Christianorum usibus vel remotiora, quaerentes: — at unum illud, quod in Euangelio tamen summum est, turpiter negligentes; quo nimirum vitae hominum verae eique aeternae excitandae inserviat ac perficiendae. Sic adeo verioris virtutis Christianae omni notione isti Orientales carebant, ut moralem hominis emendationem, non in hâc vitâ agendam vel adsequendam, sed a futuris demum post mortem purgationibus expectandam esse, persuasissimum sibi haberent.

---

[1]) I *ad* Timoth. VI: 20. v.

Sed provida Numinis factum est cura, ut, procedente Religione, ex Oriente ad Graecos propediem princeps verterit Euangelii inter homines sedes. Est nimirum efflorescentis inter Graecos Ecclesiae haec potissimum virtus ac gloria, quod, debellatâ Orientalium aberratione, suis finibus circumscribere accuratiusque jam definire et exponere ipsam Religionis doctrinam ejusque placita coeperit. — At videas, quaeso, quantum Graeci isti, hâc viâ ulterius progredientes, novae suâ vice auctores exstiterint aberrationis. Suo enim abrepti studio philosophandi, ipsam Divinam Religionem tamquam Philosophiam tractant. Humana cum Divinis audacter confundunt. Nil ipsis arduum. Arcana Dei tentant. Quod vero pejus: Sacrae licet Paginae finibus longissime excedentes, non tamen sibi singuli, sed aliis omnibus Christianis, videntur sibi philosophari. Eo usque processit in conscientias hominum dominandi libido, ut, determinatis temere, quae nec Deo visum est revelare, tamen quid credendum de iis esset, praescriberetur singulis Conciliorum auctoritate. — Sic igitur, inter Graecos primum, Christiana, quae dicitur, nata est Theologia. At sic ipsius Divinae Religionis omnem occupavit haec humana Theologia locum. Euangelii enim, ejusque indolis omnino practicae, tam altum interim est hisce Graecis silentium, ut libris argumenti critici, dogmatici, polemici quidem Orbem repleverint, moralis vero ac vere practici vix ullum post se reliquerint. Quid quaeritis? Fervor dogmaticus et polemicus omnium et mentes occupat animosque incendit. Dilacerantibusque Ecclesiam litibus mere theoreticis, ecce, frigescit fides, languet virtus, exsulant pax atque caritas, et facilis, eheu! novae Mohammedis religioni paratur victoria.

Quare A. A. si bono Dei consilio factum est, ut Orientalium in Ecclesia principatus antea Graecis cederet, haud certe minori ejus beneficio accidit, ut hos sua vice Latini exciperent. Hi

enim, quod jam Cicero ait: »omnem virtutis laudem in actione ponentes", in Ecclesia quoque, non philosophantes se produnt, sed Religionis placita ipsi vitae hominum usibus accommodantes. Mittunt aversanturque tricas illas ac spinas disputationum, quae Graecis placebant. Non difficiliora Theologiae aut Christologiae Capita tentant, unam vero Anthropologiam Christianam et Ecclesiae disciplinam, Graecis neglectas, diligunt atque colunt. Lites quidem non sic arcentur. At quo fervore de Trinitate Christique naturis certarunt perpetuo Graeci, eodem de Peccato, de Poenitentia, de Ecclesia, de auxilis Gratiae Dei, semper fere Latini. Libros reliquerunt dogmatici argumenti omnino paucissimos, moralis vero ac practici tantum non omnes. Ex his adeo prodiit, qui inter Christianos omnium primus *Morum doctrinam* data opera scripsit, Ambrosius. Ut verbo dicam: nihil relinquunt intactum, ut ipsi vitae ac moribus Religio prosit.

Utinam vero, quod magno sic agebant ardore, id semper recte fecissent eoque processissent ulterius, ut in luce collocata divina vi Euangelii, hanc non externae tantum vitae rationi regundae, sed morali atque internae hominis adhibuissent emendationi. Hujus tamen rei periculum quidem fecerunt, sed levius illud et omnino irritum. Pietatis exercitia magno sane numero adsunt et religiose coluntur, sed pietatis arbitrariae ac fere externae. Non quid Deo, quid proximis, quid sibi, sed quid sit praestandum Ecclesiae, quaeritur. Haec una enim omnem occupat, apud Latinos, ipsius Euangelii locum. Novum sic servitutis jugum Christianis imponitur. Christiana exsulat libertas, cum libertate ipsa verior moralitas omnis. Virtutis vitaeque Christianae non nisi umbrae ac fere spectra supersunt. Communi autem invalescente Religionis, vitae, morum depravatione, ecce, huic ipsa omnis, in capite atque membris, ita subest Ecclesia, ut jam evenire videatur, quod aliquando dixit Servator: »vos estis sal terrae, si vero sal saporem amisit, quid erit, quo saliatur?"

Nec tamen amiserat, neque melioris, aliquando affuturae, rationis spes et exspectatio deëst. Expergiscitur tandem, latens dudum, quem in fortissimis istis de stirpe Germanica populis Divina Religio excitaverat, sensus vere moralis. Urit eos, cujus ipsi participes sunt, conscientia mali. Quamque in se, in aliis, in universa qua late patebat Ecclesia, dominantem deplorant vitae Christianae deformitatem, hanc propellere omni studio ac labore nituntur.

Magnae rei sic initium ducitur. — Sed ardua, quae sunt pulcra. Trium ferme seculorum certamine omniumque animorum opus est agitatione, ut, debellatis Scholasticismi, Mysticismi, Superstitionis et Hierarchiae viribus, ingens illa in lucem prodeat Ecclesiae Instauratio, quam Seculi XVI initium vidit. Haec autem nunc suo se jure *Reformationis* antiquo nomine dixit, utpote quae ex moralis indigentiae fonte omnem suam originem trahens, etiam morali maxime Ecclesiae instaurationi ipsa se destinatam sentiebat. Missis enim ceteris disputationum dogmaticarum ambagibus, profligatisque magno numero vitae vere Christianae impedimentis, claris contra et perspicuis verbis salutis viam in hoc uno omnibus monstrat: »Gratis a Deo per repositam in Christo fidem hominem justificari"! Hanc vero fidem, simplicem illam atque practicam, sic ipsius Euangelii voce vindicat et commendat, ut, non novorum Dogmatum, sed vero Novae Vitae innumeris jam longe lateque ducem et effectricem se praestet.

Sic igitur inchoavit Reformatio moralem illam, quam in spe et votis habebat, Ecclesiae emendationem. Cur minus perfecerit illam, neque ipsa perrexerit satis Euangelii indolem moralem tueri: hoc A. A! nostro imprimis tempore haud inutile est commemorare.

Reformatores nimirum, laudabili instituto in unam vim Religionis practicam intenti, illas continuo vindicaverunt doctri-

nas, quae viderentur sibi cum Euangelio hominisque natura ac salute conjunctissimae esse. Ceteras vero abstrusioris Theologiae partes, — neque rejicientes eas temere, nec data opera corrigentes, — sic reliquerunt intactas, ut tacite superessent, atque antecedentium temporum theoretica dogmata tantum non omnia, — quicquid per seculorum decursum Ecclesiae, potius quam S. Literarum, invaluerat auctoritate, ipsum Symbolum Pseudo-Athanasianum, — tamquam verae et indubitatae Religionis doctrinae, in Protestantium quoque Theologia sensim paulatimque locum suum recuperarent.

Hujus quidem rei PHIL. MELANCHTONIS *Loci communes* nobis esse indicio ac testimonio possunt. In prima nimirum praeclari hujus operis, quod Ecclesiastico Canone dignum ipse LUTHERUS censuit, editione, sic omnem emendatae exposuit amplitudinem Theologiae, ut, missis leviusve perstrinctis, quae Trinitatis Christique naturae spectant Mysteria, locis, ea modo uberius declaranda in illam susciperet, quae hominis cum Deo spectant per Christum reconciliationem. »Quid enim profuit nobis", inquit, »Scholasticorum per tot jam secula in Mysteriis istis desudantium cura"? »Hoc vero est Christum cognoscere, beneficia ejus cognoscere, non, quod alii volunt, naturas ejus cognoscere vel modos incarnationis."

At sic quidem MELANCHTON, nec dissentiente LUTHERO, dum juvenili adhuc vigore spectabilis suaeque indolis omnino practicae conscia sibi Reformatio erat. Quantum vero hanc suam mutaverit naturam, id vel repetitae eorumdem *Locorum Communium* editiones testantur. Sic enim perpetuo, emendatae scilicet, prodeunt, ut habitum induant magis magisque mere dogmaticum, nec tandem vacui sint ullo eorum, quae Graecorum olim philosophandi subtilitas practicae admiscuerat Euangelii simplicitati.

Hinc vero, hinc, A. A. tamquam ex Pandorae quadam pyxide, quam tristia, quam adeo turpia prodierint, utinam, salvâ His-

toriae veritate, in aeterna posset oblivione laterc! At felix, quem aliena faciant pericula cautum. Exstant enim publice, unde nostra, unde sequior saltem aetas sapientiam discat: lites acerbissimae illae at infructuosae, de Dci arcanis inter ipsos Protestantes nunc agitatae. Exstant dira illa de Antitrinitariis sumpta supplicia, SERVETI imprimis miserabile fatum. O! rem incredibilem semperque lugendam! Inquisitorum haereticae pravitatis munere jam ipsi illi nunc funguntur homines Reformationis luce beati! Ad flammas damnatur, non Euangelii adversarius, non qui Christi beneficia respuit, sed qui alio, quam Ecclesiae olim placuit, modo, iuterpretandum censet mysterium Dei. Ecce, rogo jam adstat. Pie genua flectit. Christum Servatorem ac Dominum invocat. »Jesu Christe", inquit »aeterni Dei fili, miserere mei!" Christiane precatum eum fortasse dixeritis. Aliter vero, qui, consolaturus scilicet, morienti adstabat, pius tamen ille atque doctus, FARELLUS. Christum »*aeternum*" profiteatur »filium Dei", moribundum hortatur. Hoc vero se, salvâ conscientiâ, posse miser ille SERVETUS negavit. — O imbecilla, O coeca ingenia hominum! O sui jam dissimilem Ecclesiae Reformationem! Quae nimirum intermortuam vim atque indolem Euangelii practicam in vitam esset revocatura, haec sua vice, haec ipsa sic in dogmatismi vitium labitur, ut dati sibi a Deo muneris jam omnis nescia videatur.

Alia commemorare supersedeo sententiarum divortia, rcviviscenti tamen vitae vere Christianae eo nunc perniciosiora, quo propius doctrinas illas mere practicas tangebant, quas primum in lucem protraxerat Reformatio. Ipsam Coenam Domini, eo institutam consilio, ut amoris omnibus divino vinculo esset, irarum fuisse, novistis, discessionis aeternique fere odii caussam. At ceterae quoque, quae hominem, ejusque conditionem miseram, propositamque ipsi salutis viam spectant, gravissimae Euangelii doctrinae, — hae ipsae, ad unam fere omnes, ita nunc magis magisque Dogmaticorum expertae sunt

curas, ut morali sua indole atque virtute, magnam certe partem, destituerentur. Imo haud defuerunt brevi, qui orthodoxam Ecclesiae doctrinam ulterius perpetuo explicantes, cum eo procederent temeritatis, ut »peccatum originis" ipsam hominis substantiam bonaque opera ad salutem esse noxia perhiberent, omni jam virtuti ac pietati Christianae revera viderentur nervos praecidere.

Et sic quidem, imperium capescente Dogmatica Theologia, Moralis contra atque Practica neglecta omnis ac fere spreta jacuit.

Reformata Ecclesia, fateor, hôc suo nomine ita semper haud omnino indignam se praestitit, ut moralem Euangelii et Reformationis indolem diligentius coleret perpetuo ac tueretur, neque doctrinae tantum aut fidei, sed vitae imprimis integritatis curam haberet. In Lamberto Danaeo, nascentis nostrae Academiae lumine, virum adeo tulit, qui *Ethices Christianae* data opera excultae omnium primus exemplum satis egregium poneret. Verum neque hujus, neque aliorum prohibuerunt labores, quin »Pietatis exercitatio", quamquam Reformatis maximi semper facta, tamen invalescenti inter ipsos quoque Dogmatismi imperio magis perpetuo locum cederet. Quod quidem eo minus mirari subit, quoniam vel ipsius *Catechismi Heidelbergensis*, aurei quamvis illis quidem temporibus libelli, factum est auctoritate, ut Christiana virtus vitaeque sanctitas, omnis adeo moralis animi vitaeque hominis emendatio atque perfectio, non tamquam primum ac princeps haberetur, ad quod Christus ipse, per fidem sibi habitam, omnes erigere atque adducere vellet, sed vero tamquam subsequens quid ac secundarium, e grati nimirum animi sensu, quoad ejus fieri possit, derivandum.

De Lütherana vero Ecclesia nolite quaerere. Haec enim eo usque omnis in dogmatica ac mere theoretica nunc aberravit, ut »Theologorum Ecclesia", potius quam Christianorum, iis quidem temporibus, et videretur et esset. Cujus rei testimonium,

eheu! habemus in GEORGIO CALIXTO, summo sui temporis viro, quem verioris Theologiae, inprimis vero *Moralis Disciplinae* auctorem hodie quidem Germania celebrat, quoniam, quod, ante quinquaginta jam et quod excurrit annos, DANAEUS in Reformata Ecclesia egerat, idem ille nunc primus inter Lutheranos suos periclitatus est. Ecce vero, non impune CALIXTUS perversam illam ac frigidam Theologiae suo tempore rationem debellare instituit. Haereticus, imo vero pessimus, tantum non omnibus visus est. Nam ad Christianam virtutem hortari, moralemque hominis perfectionem urgere, hoc scilicet erat contra Ecclesiam peccare; utpote quae, male intellectâ et adhibitâ PAULI doctrinâ, per solam fidem hominem justificari volebat. Eo nunc pejor et abjectior facta est Disciplinae moralis, imprimis inter Lutheranos; conditio. Theologi enim sic illam spernere vulgo ac despicere pergunt, ut, illius docendae honore Philosophis relicto aut Jureconsultis, ipsi in Systematica sua Theologia hactenus tantum Legem Dei moralem exponant, ut, peccatorum sensui conscientiaeque morsibus acuendis potius, quam virtutis studio alendo ac corroborando, a Deo illam datam esse docerent.

Quid plura? Redierunt nunc tempora, quibus orthodoxa ratione sentire, imo caeca fide amplecti acriterque vindicare quicquid Ecclesiae olim statuisset auctoritas, majori longe solebat pretio aestimari, quam verae virtuti studere unumque Christum fidei vitaeque ducem et antesignanum sequi.

Frustra placent innumeris JACOBI SPENERI, viri summi, »Desideria pia." Frustra aliorum ubivis parantur practicae religionis contra sterilem hanc Theologiae rationem vindicandae conatus. Lites omnium futilissimae et numero multiplicantur et acerbitate crescunt. Ipsa generosiora vitae Christianae instaurandae studia in pietatem hoc tempore abeunt mere asceticam atque morbosam; dum contra Dogmatismi severitas apud innumeros fidem alit,

ferventem quidem imo et pugnacissimam, at, nisi fraudulentam minusve sinceram, saltem servilem magis et mere externam, quam aut vividam aut Christianae sanctitatis nutricem. Quid mirum, si vel nostras ille, veteris tamen traditionis dogmaticae admodum tenax, BERNARDINUS DE MOOR, ante seculum fere, ex hac ipsa Cathedra Oratione habita Rectorali, tam multa quereretur, *in sui temporis Theologia plane nimia esse;* nec diu post, liberalioris ille ingenii EWALDUS HOLLEBEEK, *Theologum non orthodoxum nisi vere pium esse*, ex hoc ipso loco moneret. Superfuerunt adeo ex illo tempore memoriâ nostrâ Theologi, doctrinâ ac pietate omnium maxime clari, at Theologiae, in qua per maximam vitae suae partem desudaverant, ita taedio capti, ut quicquid aeterni quidem pretii illi inesset, id vel in Oboli superficie conscribi posse ingenue faterentur.

Quid mirum igitur, si multis ludibrio haberi temporibus istis Theologia coeperit, neque tantum Catholicos inter, sed vero et Protestantes, quod aberrantis Ecclesiae et Theologiae erat, hoc ipsi Religioni jam vitio verteretur.

Novistis A. A. qualia seculo exeunte secuta sint tempora. Turbatis nimirum per universam fere Europam Ecclesiae pariter atque Reipublicae rebus, ipsa, spreta multis, divina Religio videri poterat periclitari.

Ecce vero, communem hanc populorum miseriam optimam iis medicinam esse voluit misericordia Dei. Non sine horrore nunc vident multi, quorsum ducat iste rerum divinarum contemtus. Quemque temporis infelicitas jam excitaverat, Religionis indigentiae sensus, hunc redditae populis Dei beneficio pax et securitas mire augent atque confirmant.

Et sic nostrâ quidem memoriâ Religionis rediit Christique Euangelii amor. In integrum restituuntur multa, quae temporis injuriâ ceciderant, instituta Ecclesiae. Ad hanc, tamquam ad salutis portum, defessi nunc confugiunt populi. Novus adeo Christianos alere intus et agitare videtur isque divinior spiri-

tus. Revixit innumeris fides. Literae Sacrae omnium expetitae studiis florent. Libertas ipsa meliorem Religionis notitiam fovet. Theologicae autem disciplinae sic ceterarum hoc tempore disciplinarum felicitate auxiliisque fruuntur, ut earum nulla jam sit, cujus non ubertas ac plenitudo longissime superet quicquid praeterita tulerint Ecclesiae secula.

Utinam vero, quae sic revixerunt divinarum rerum amor ac studium, nil nisi quod ipsis in laudem vertatur, nobis ante oculos ponerent. Unde tamen quam procul absit, id profecto aequus ac diligens quisque sui temporis observator non sine dolore fatebitur. Quid? quod longum sit enumerare singulas easque diversissimas formas, quibus sanctissimae Religionis abusus, sive Catholicos inter, sive apud Reformationis patronos, nostro sese tempore prodat.

Quodsi autem ejusmodi nunc longe lateque pietas invaluit ac ratio Religionis, quibus pro suae singuli Ecclesiae placitis atque ritibus, tamquam pro aris et focis, strenue dimicant; — si spretâ recentiorum temporum luce ad medii aevi superstitiones Catholici, ad Reformatorum formularumque jam obsoletarum auctoritatem Protestantes confugiunt; — si paribus passibus et criticorum temeritas et mysticorum hominum fanatismus et insania crescunt; — si dogmatismus novum in hominum animos vitamque sibi imperium arrogat; — si Ecclesia, si Theologia, ipsius Religionis et Euangelii locum sibi denuo vindicant; — si qui maxime orthodoxi ac pii sibimet ipsi videntur, aut videri aliis volunt, liberalioris ingenii Theologos, docte tamen ac pie Sacram Disciplinam colentes, canum instar adlatrare haud desinunt; — quid plura, si rixae, si contentiones, si discidia vigent, si mutua Christianorum odia crescunt, si fratrum quoque concordia rara est: — profecto A. A. haec omnia nobis esse indicio possunt, quam multa desint vel laudatissimis hisce temporibus nostris, nec certo moralem atque practicam maxime Euangelii indolem esse, quae

nunc prae ceteris omnibus soleat Christianis curae cordique haberi. Quibus vero si et testimonium accedit, triste illud, sed publicum, quod de magno, eheu! virtutis ac vitae indolisque Christianae inter populos tantum non omnes defectu horum dierum turbae politicae exhibent; — ecquis diffitebitur tandem, idem illud, quod multum perpetuo defecisse ante nos tempora vidimus, cujusque defectus tot numero mala rei Christianae intulit, haud parum quoque vel hodie desiderari.

Causam egi A. A. tristiorem, fateor, at quam, jubente animo, mea mihi proposueram Oratione agendam. Audivistis nimirum, quod omnis, eheu! historia clamat, id quidem, quod in Christiana Religione didacticum ac dogmaticum aut sit, aut videatur, sic per omnia fere tempora hominum advertisse mentes ac tenuisse animos, ut contra, quod in omni Religione, Christiana vero maxime, omnium facile princeps est praecipuoque loco colendum, negligeretur multum, imo vero intactum saepius ac fere spretum jaceret. Quam profecto Divinae Religionis inter homines sortem, quis tandem paulo esse humanior ac religiosior poterit, quin deplorandam censeat intimisque animi sensibus doleat? Hinc enim factum, ut neque ipsa omni, qua pollet Divina atque benefica vi semper spectabilis esset, neque in homine explicarentur a Deo inditae ipsi facultates morales, quibus explicandis demum atque sacrandis *δύναμις εἰς σωτηρίαν* a Deo nobis factum est Euangelium[1].

Verum ne sic quidem suâ causâ in terris Christi Religio cecidit. Vel invitis hominibus, semper divinam semperque beneficam se omnibus praestitit. Quod vero nunc maxime no-

---

[1]) *ad Rom.* I: 16.

strum est observare; per magnas illas hominum aberrationes, sic saltem ad meliorem sensim in terris progressa est conditionem, ut ipsa illa moralis ejus vis ac praestantia, quamvis saepenumero latens prorsus, tamen occulto cresceret et vero magis deinceps sese adspectabilem faceret.

Et hoc ipsum est A. A. quod nostri potissimum temporis nos consideratio doceat. Sit ita, multa, eheu! et hodie desiderari, quae spem faciant, jam fore tandem ac fore brevi, ut Euangelium Christi nativa sua simplicitate hominum animis sese commendet, eoque sic valeat, ut moralem tandem sui videat Ecclesia instaurationem. Hujus tamen desiderio ac veluti expectatione hoc imprimis, quod vivimus, tempus teneri, id profecto cum alia bene multa nostrae aetatis signa atque instituta loquuntur, tum inprimis philanthropica illa, quae, incredibili fere numero ac mire varia, hodie quidem sic ubivis locorum crescunt ac florent, ut turpissimae saltem humanitatis maculae aut pudori jam sint, aut evanescant. Ecce, suae veluti moralis pertaesa imbecillitatis, illud jam aetas nostra summo studio molitur agitque, ut, remotis ac rescissis iis, quae diu hanc imbecillitatem fovebant, in lucem protrahat atque adhibeat, quicquid sive ad explicandum ipsum hominem faciat, sive ejus virtutem possit veramque salutem augere. Hoc vero studium, uti ex ipsius Religionis Christianae fonte vel tacite ac sponte fluxisse censendum est, ita et porro hujus maxime Religionis opem et auxilium impense flagitat.

Unde intelligitur A. A. nisi me omnia fallant, quid maxime sit, quod a Divina Religione tempus quidem nostrum, ceteris fere omnibus posthabitis, postulet.

Ita nimirum Christi Religio pergat miseris nobis in vita ac morte Divino solatio esse, et ita clarius semper simpliciusque nos Divinam veritatem docendo procedat, — ut omnium maxime simul ipsa insitam sibi moralem vim ac praestantiam mortalibus explicet, et vero sic explicentur, crescant suamque vim

omnem exserant, quae intus in homine latent, moralis perfectionis ac praestantiae semina!

Apage igitur reviviscens illud, at vitae vere Christianae hominumque saluti nocentissimum semper, dogmatismi in Divinam religionem imperium! Apage quicquid perversa ac coeca hominum studia, per tot jam seculorum decursum, Euangelii admiscuerint simplicitati! Vitae autem dux nobis atque magistra sit vel ipsa illa, quam commemoravimus, Ecclesiae reique Christianae historia, ne ad obsoletas lites doctrinasque aetas nostra redeat, uti canis ad vomitum; sed vero evitare, effugere, abhorrescere discat, quaecunque tam diu, eheu! Divinam vim Religionis arcuerint. Pergant igitur Critici, pergant Interpretes, pergant Dogmatici, ceterique pergant Sanctioris Disciplinae cultores, in Divinae Religionis fontem, argumentum, indolem, vim omnem et auctoritatem, omni adhibita sollicitudine, libere, docte ac pie inquirere. Suoque sic jure, — quod tu vindicasti nuper, Cl. van Hengel! — inter ceteras Academicas Disciplinas suum digne tueatur Christiana Theologia locum! At vero Christiani discant ita doctis hisce laboribus uti, ut neque Theologiam denuo confundant cum Religione, neque Fidei aut Religionis Capita verique nominis Dogmata Christiana, nisi modo ea habeant, quae pertinent ad σωτηρίαν; quae vim omnino moralem atque practicam spirant; quae ex Christi mente ad veram animi vitaeque faciant emendationem; quaeque Regni Coelestis, ab Ipso conditi, inter homines, et vero in nobismet ipsis, incrementum spectant et explicationem.

Ut verbo dicam: in doctrinis vere practicis unitas, in minus practicis libertas, in omnibus prudentia et caritas! haec aurea, haec sancta, nobis nostroque tempori lex atque regula esto! Ita demum veniet illa hâc nostrâ melior aetas, ubi nihil omnino fidei erit, quod non sit vitae, uti nil vitae, quod non sit fidei; ubi silentibus tandem dogmaticorum litibus semper infructuosis, omnium Christo fidem haben-

tium, quamquam non una mens atque sententia, tamen unum erit cor et anima una; ubi, Divinae veritatis studio et cognitione crescentibus, incrementa maxime capiet Dei, Christi atque hominum amor; eamque sui tandem videbit Christi in terris Ecclesia reformationem, qua fiat, ut Christianorum vita sancta apud omnes Divinae Religionis sit probatio atque defensio optima!

Superest, Humanissimi Auditores! ut postrema muneris mei parte defungar, cum vicissitudines commemorando, quas hôc, me Rectore, anno Academia vidit, tum peragendo quae festus hicce dies solemnia postulat. Utrumque autem a me dicente vobisque audientibus vultus hilares gratosque Deo animos poscere, id quidem in ipso jam orationis limine dixi, meam hoc die felicitatem augere.

Et statim Illustrium hujus Academiae Curatorum grata subit gaudiique plena cogitatio animum: quos nimirum et vitae omnes et vero rebus nostris, uti solent, strenue invigilandis, a Deo servatos impense laetamur. — Te autem, Nobilissime van Limburg Stirum! quem novum Civitatis consulem Academia nunc salutat publice, eumdem huic Curatorem congratulari, uti meus me, sic omnium Professorum atque Civium Academicorum, in te animus jubet. Cujus enim tu ipse aliquando es veluti lacte nutritus, hanc te diligere matrisque instar colere semper, animi tui pietas et integritas nescire nos vetant. Quare ex tuo quoque patrocinio, vir Nobilissime! nulla non bona ac fausta Academiae laetus auguror. Faxit vero Deus iis te omnibus frui, quibus feliciter possis splendido in te delato munere fungi! Diuque vivas, in Civitatis bonum, Academiae Lugduno-Batavae emolumento!

Est hoc A. A. Rectori, munere suo abeunti, ipsa legis literâ scriptum, ut Professorum, anno Academico vita functorum, pie memoriam celebret. At, o felicem Academiam! o me Rectorem felicem! cui nimirnm triste hoc parentandi officium nunc praestandum est nemini. Vivitis enim omnes, Viri clarissimi! sic vivitis atque valetis, ut quas dedit vobis Deus vitam viresque, prolatis etiam ad communem notitiam scriptis, dicare pergatis juventutis Academicae commodis, Reipublicae literariae incremento, Academiae emolumento ac gloriae. Hoc autem si, grata Deo mente, vobis omnibus gratulor, Collegae Honoratissimi! iis certe vestrum haud infimo loco, quos, aetatis causa jam otium honorificum nactos, vel sic tamen salvos vigentesque gaudemus, imo hôc fruentes insigni beneficio Dei, ut vel in senectute floreant, atque Academiae, Literis, Patriae sese utilissimos praestent.

Quod, ut absentes sileam, tibi dictum sit, Celeberrime TYDEMAN! in cujus dictis, scriptis, factis juvenilem pene vigorem desideramus numquam, cuique diutinam vitam a Deo exoptamus in tuorum atque Patriae bonum!

Quî autem te silere nunc possem, Conjunctissime VAN HENGEL! qui quantopere pergas semper mandatam tibi Spartam tueri, et *Commentarius* ille tuus nuper editus probat, quaeque indefesso studio nova opera paras et porro diu testificatura speramus. Quid mirum, si viro tam alacri tamque studiosaè juventuti, Academiae, Ecclesiae utilissimo semper, a Rege successor nondum sit datus? Nos certe, qui te in Facultate Collegam diligimus et maximi facimus, te tibi unum optimum fuisse successorem gaudemus. Velit autem Deus sic porro tibi vitam viresque largiri, ut per multos etiam annos et nobis supersis et Theologorum in Patria Nestor tuo jure omnibus audias!

Et te omnium nomine coram nunc alloqui magno mihi gaudio est, Cl. REINWARDT! Quam enim, die x Junii, privatim tibi

gratulabatur Senatus, gratulabanturque magno numero amici, cultores, discipuli in patria omnes, Professorii muneris memoriam jam quinquagenarii celebratam, hanc festo hoc die, grato animo, sic recolimus publice, ut nulla non pro vita tua atque salute Deo vota feramus.

Haec autem vota et te prosequuntur, Jane van der Hoeven! Vir Celeberrime! Quae nimirum tibi felicitas contigit, ut quintum Professionis lustrum omnibus plaudentibus perficeres in magnum disciplinae, in qua regnas, et Academiae emolumentum, omnibus nobis excitat desiderium fore, ut, quod Reinwardtio datum est, totidem et tibi ea, quae effluxerunt, professionis tuae lustra sequantur.

Utinam et te hilari nunc vultu affari liceret, Conjunctissime van Oordt! At tecum doluimus et dolemus adhuc dirissimam illatam tibi cladem domesticam, qua novimus, qua vidimus, te dimidiâ tui parte orbatum. O fallacem hominum spem fragilemque fortunam! Eâ tu cum filio felix eras felicitate, quam optima conjux marito, optima mater filio donat, cum, ecce! corruit illa, veluti fulmine icta, — fulmine tamen ejusdem Optimi ministro Dei, qui, quae abstulit, dederat, sic vero dederat, ut et daturus sit cuncta, quibus, qua incepisti Christiana fide, tuam possis sortem tristissimam ferre, novisque viribus Academiae atque Ecclesiae fulcro esse et ornamento!

Venio A. A. ad Instituta Academiae publica, ditissima illa, quibus pollet, literarum doctrinarumque armamentaria veluti atque praesidia. De his tamen eo nunc pauciora in medium proferam, quo mihi major visa est, quas hoc anno experta sunt, vicissitudinum paucitas, et quo difficilius Rectori annuo, de omnibus, quae evenerunt singulis, sive ipse certior fieri, sive ea ratione, quae singulorum poscit disciplinarum gravitas, aliis dicere. Quare hoc in votis est, ut meliori tandem via juris publici fiant, quae, qui singulis praefecti sunt

Viri doctissimi, singulis annis solent ad Academiae Curatores docte et accurate referre. Utinam possent instaurati jam *Annales Academici*, quorum primum volumen nuper prodiisse laetamur, his quoque usibus sic inservire, ut nova ratione singularum disciplinarum incremento prodessent! Mihi certe nunc sufficit A. A.: — Bibliothecam nostram publicam laudasse, non ut de imminutis subsidiis querimonias, quamquam justissimas, habeam, sed ut Geelio, V. Cl. publicas omnium referam gratias pro eximia cura, qua *Librorum Mss. qui ab A. 1741 ad Bibliothecam accesserunt*, nobis descripsit Catalogum; — Legatum Warnerianum vero, ut doctissimo Antonio Kuenen, discipulo et nostro nuper in paucis caro atque egregio, *Adjutoris Interpretis hujus Legati* delatum ipsi munus gratuler; — Museum porro Anatomicum, ut Curatorum curam ac benivolentiam celebrem, qua, *Prosectore* creato Joh. Adr. Bogaart, viro doctissimo, anatomica studia mirifice adjuvasse censendi sunt; — Museum quoque Artis Statuariae et Chalcographicae, ut Cornetsium, Pictorem laudatissimum, Regia auctoritate huic Museo praefectum, salutem publice: — Museum denique Numarium, non ut vobis nummos computem, quibus, insigni sane numero, hoc anno auctum est, sed ne te ingratulatum dimittam, Cl van der Chys, de eximii praemioque ornati laboris tui parte prima nuperrime edita, ejusmodi quippe, ut vel sola Teyleriano auro videatur dignissima.

De ceteris vero Museis nostris hoc vobis, vel me tacente, persuadeatis velim, ea omnia, nisi crescunt perpetuo, at certe valere adeo; ut singularum disciplinarum studiis eximie prosint.

Haec igitur A. A. haec sunt magna illa, quibus Academia, quibus nos omnes, Dei beneficio, hodie fruimur bona! Vos

vero maxime, Lectissimi Literarum Disciplinarumque Studiosi! qui tamen ipsi imprimis, non insigni tantum, quâ nunc estis frequentiâ, sed vero studiorum vitaeque ratione omni, haud infimo fuistis, hoc anno, felicitatis Almae nostrae Matris additamento.

Luximus vobiscum et proximis quatuor ex vestro ordine juvenes, in his nuperrime praeclarum JOANNEM JOSIAM DE LANGE, praematura flebilique morte exstinctos[1]. Eo ardentiores autem nunc gratias agimus Deo, qui vos, magno numero omnes, Vestris, Academiae, Literis, Patriaeque servavit. Ita vero servavit duxitque, ut, si vel juvenilis forte foras prodierit petulantiae specimen, longâ tamen serie testimonia exstent, quae, quot quantaque sint in vobis tantum non omnibus bona atque egregia, luculentissime probent. Mihi certe, Optimi Commilitones! sic omnes vestram probavistis humanitatem eamque perpetuo in vobis vidi studiorum alacritatem morumque bonitatem, ut publice fatear, vestram maxime virtutem impositum mihi onus, non levasse tantum, sed vero gratum fecisse ac placidissimum.

At quid verbis opus est, ubi rerum testimonia adsunt? Non defuerunt enim doctissimi juvenes, quos, e suis scholis dimissos, ad quorumvis officiorum munera paratissimos, Academia hoc anno Patriae tradidit. Neque defuturos dein, id praesagiendi nobis copiam facit Certaminis Literarii exitus, quem nunc meum est promulgare.

Quî tamen procederem eo, nisi celebratis ante Regis Augustissimi, cum munificentiae, tum vero propensi maxime in stu-

---

[1]) Obiit G. H. DE KOK; Med. Stud. 9 Febr. 1851. — A. C. J. HELDEWIER; Jur. Stud. 3 Oct. 1851. — W. C. A. DOZY; Jur. Stud. 30 Oct. 1851. — J. J. DE LANGE; Jur. Stud. 1 Febr. 1852.

dia studiosamque hanc juventutem animi, laudibus. Novistis enim, quousque a Majorum liberalitate nostri temporis defecerit parcimonia, bene multis jam abrogatis aut sensim paulatimque deletis, quae ad promovenda humanitatis studia tam egregie facerent. Nec defecit tamen noster ille, PRIMI suboles GUILIELMI, ARAUSIACUS! Non ille, qui dixit: Aeque glorioso suo vexillo carere Patriam posse quam Academiâ suâ inclytâ Lugduno-Batavâ! Quare et vos, Generosissimi Adolescentes! carere certamine noluit, quo, non sclopetis sagittisve dimicare discatis, sed vero ad generosa ac nobilia contendere omnia.

Et sic igitur, novo exemplo, auctoritate nimirum Regis GUILIELMI III, ornare mihi vos praemio licet, quibus in hujus anni Certamine Academico esse victoribus contigit. Ne tamen existimetis velim, vel victos praemiove carentes nunc illaudatos a me dimitti. Novistis enim: *et in magnis voluisse sat est.* Et vel me omnia fallunt, vel ipsa Ordinum Judicia docent, et victos vos, certando tamen, futuras aliquando vobis jam instruxisse atque parasse victorias. Te igitur V. C., qui Senatus acta nunc curas, humanissime rogo, ut haec nobis Judicia recites. Vos vero, Generosissimi Adolescentes! ut suum quisque nomen renuntiari audiet, ad me deinceps accedite.

JUDICIUM ORDINIS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

Anno superiori Ordo studiosae juventuti hanc qnaestionem e Zoölogia proposuerat:

»Quaeritur Crustaceorum terrestrium et fluviatilium, quae in »patria nostra reperiuntur, enumeratio systematica, addita »unius saltem speciei ex Lernaeaceis aut Caliginis descri»ptione anatomica et historia, aptis iconibus illustrata."

Ad quam quaestionem non nisi unicam commentationem accepit,

hoc lemmate inscriptam: »The real progress of natural History etc. (Forbes.)". *Hac in commentatione quaedam reperiuntur quae ab ipso quaestionis argumento aliena videntur; praeterea parti anatomicae icones minus laudabiles additas esse dolet Ordo. De quaestione tamen universa ita scripsit auctor, ut et doctrinam, et in universa Crustaceorum historia peritiam, et in investigandis rebus naturalibus industriam Ordini eximie probaverit, ipseque omnino dignus visus sit, qui praemio ornaretur. Aperta schedula nomen inscriptum vidit Ordo ornatissimi*

LEONARDI ALEXANDRI JOHANNIS BURGERSDIJK,
Math. et Phil. Nat. nec non Medicinae
Candidati in hac Universitate,

qui dein, instituto examine, sese hujus commentationis auctorem esse Facultati abunde probavit.

Macte virtute tua, Ornatissime Burgersdijk! Audivimus enim omnes, quantopere in te laudaverit Ordo, et doctrinae copiam, et disciplinae tuae peritiam, et vero rerum naturalium investigendarum ardorem atque industriam. At haec ipsa sunt illa, quae laudatissimum aliquando te informare possint Naturae Interpretem! Quare, quâ incepisti viâ, tu nunc strenue pergas. Regis autem augustissimi nomine hoc aurum accipias, non magis jam acti laboris pretium, quam agendi porro atque ad praeclara omnia contendendi studii incitamentum.

Ad quaestionem ad Physices disciplinam pertinentem Ordini una oblata est Commentatio, vernaculo sermone scripta et distincta verbis: Trado quae potui.

In parte historica hujus commentationis scriptor accuratissimam Electricitatis Galvanicae scientiam ita probavit, ut Ordo nihil fere quod reprehenderet inveniret. Altera pars, quae ipsius scriptoris investigationes continet, quamquam non ab omni parte est absoluta, tamen tanta diligentiae, ingenii et Physices studii recte instituti specimina continet, ut iniquus sit, qui a juvene majora aut meliora exspectare velit. Itaque lubenter Ordo commentationem et justis laudibus et praemio Regio exornavit.

Scriptorem vero se professus est et se esse probavit

JOANNES BOSSCHA Jr.,

In Acad. Lugd. Bat. Math. et Phil. Nat. Candidatus.

Gratum mihi est, praestantissime Bosscha! te, laudatissimi celeberrimique Patris ipsum jam laudatum filium, mihi ex hoc loco salutandum esse publice praemioque ornandum. Quod ut tibi, ita et Parenti tuo, viro mihi aestumatissimo, ex animo gratulor. Tu vero jam hoc omni virium agas intensione, ut, bono cum Deo, non tantum eruditi nominis tui celebritatem tuearis semper atque sustineas, sed ut Patriae, Literis, tuae imprimis Disciplinae magis perpetuo ornamento sis et emolumento!

JUDICIUM ORDINIS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITT. HUMANIORUM.

Ad quaestionem ex Litteris Graecis:

»Emendentur ex scriptoribus classicis Graecis quinque et »viginti minimum loci depravati, singulaeque emendationes »probenter et demonstrentur sermone Latino ad eam for»mam et elegantiam, cuius exemplum luculentissimum est »in Mureti Variis Lectionibus."

Ordo accepit commentationes duas.

Altera *insignita erat versu Theognideo:* Ἄνθρωποι δὲ μάταια νομίζομεν εἰδότες οὐδέν· *id est* ducimur homines vanis opinionibus nec scimus quidquam; *quam sententiam veram esse videtur commentationis auctor de semet ipse coniecturam fecisse. Namque etsi in Graecis scriptoribus lectitandis et in Platone ante omnes multum versatus est, etsi tantum iudicio valet ut locos male habitos sagaciter indagare possit, etsi multorum locorum labem probabiliter demonstravit, tamen operi, quod suscepit, erat impar, quoniam non illa valebat antiqui sermonis Graeci scientia et usu, ut in singulis locis emendandis, id est in ipsa scriptoris manu reponenda, omnes veritatis numeros absolvere posset: itaque in corruptela certa vanis opinionibus ducitur, et incertas proiicit coniecturas, non manifestas emendationes ex ipsa loci sententia, usu scriptoris, lectionis denique reliquiis elicit.*

Praeterea quod Mureti exemplum ei propositum erat ad imitandum ita neglexit, ... ut etiamsi caetera luculenta fuissent vel hac una de causa nulla eius ratio haberi potuisset.

Contra altera *commentatio, cui symbolum erat:* Es irrt der Mensch so lang' er strebt; *multis nominibus Ordini placuit et visus est auctor id ipsum assecutus, quod in hoc genere ab adolescente optimum exspectari et sperari poterat. Apparuit eum optimum quemque scriptorem Graecum diu ac multum trivisse et eo ingenio natum esse ut quod esset in egregiis scriptoribus maxime egregium penitus persentisceret ac totus Graecarum Litterarum amore arderet, deinde rationem et usum Graecitatis accurate tenere, ut quod esset* Aristophane, Thucydide, Platone, Xenophonte *et aequalibus indignum certis indiciis deprehenderet et quod ab eorum manu profectum esset evidenti correctione reponeret. Apparuit eum circumspecto iudicio ea delibasse quae certa viderenter et convelli non posse: in qua re quamquam eum subinde ratio fugit et*

nonnumquam correctionem effudit, quam delebit dies quamque ipse aliquando repudiabit maturiore iudicio et maiore etiam Graecitatis usu ex assidua lectione collecto, tamen in magno numero locorum, quibus medicinam criticam adhibuit, plerosque ita persanavit ut illas emendationes nulla umquam poenitentia aut oblivio obliterare possit.

Denique quae acute et ingeniose reperit, ea orationis venustate et lepore ornavit, ut rerum praestantiam sermonis suavitas fere aequaret. Muretum autem sic imitatus est ut (quod maxime Ordo in Mureto commendando spectaverat) lectoris animum festivitate quadam iuvenili et urbanitate oblectaret, nec ieiune correctiones adnumeraret, quod ei feliciter cessit non sine multa cura et labore, ut videtur; nam facile apparebat eum Graecarum Litterarum aliquanto peritiorem esse quam Latinarum.

Huic igitur praemium decernitur. Aperta schedula prodiit nomen ornatissimi

GEORGII BIRNIE,

Litterarum Humaniorum Candidati, Theologiae Studiosi in Academia Lugduno-Batava.

Salve mi BIRNIE! Non tu inopinatus mihi es victor, uti nec inopinata eximia laus, qua te vel magis ornavisse mihi videtur Judicium Ordinis, quam decreto tibi, quod nunc Regis nomine accipis, victoriae praemio. Quare ego laetor, mi Care! haud minorem inesse tibi modestiae ac pietatis, quam aut doctrinae, aut ingenii, aut Conjecturarum capiendarum solertiae copiam. Hinc enim ego fore laetus auguror, ut non tantum laudes tuas animo semper feras aequabili, sed quo te vidit Ordo ingenio natum, ut quid sit in egregiis scriptoribus maxime egregium penitus persentiscas, eodem et Sanctioribus, quibus destinatus es, Literis cultorem perpetuo maxime praeclarum te et eximium praestes.

JUDICIUM ORDINIS JURECONSULTORUM.

Ordo JCtorum duas ad disputandum posuit quaestiones, alteram de Vectigali Oresundico, *ad quam nemo respondit, alteram* de concinnando ex Ciceronis scriptis specimine Institutionum Juris Civilis in artem redacti κ. τ. λ.

Ad quam una Ordini responsio oblata est hoc notata symbolo: »was ich gewollt, ist löblich." *Visa est haec disputatio ita se sua commendare praestantia, ut ejus auctor nemini non laudum aemulo dubiam fecisset victoriam. Vehementer placuit Ordini idonea materiae distributio, judicandi solertia et magna doctrinae copia ex conjuncto litterarum et Juris Civilis studio diligenter comparata.*

Quare Ordo non dubitavit commentationis hujus scriptori praemium decernere.

Resignata schedula auctor repertus est

JACOBUS ANTONIUS FRUIN,

Juris Candidatus in Academia Lugduno-Batavâ.

Nulli tibi superandi fuerunt competitores, praestantissime Fruin! Sed eam Ordo Jureconsultorum in tuo scripto observavit praestantiam, ut nemini non laudum aemulo dubiam fecisses victoriam. En igitur debitum tibi atque decretum victoriae praemium! non tamen tibi magis, quam Commilitonibus, incitamento, ut, ad tui instar, illâ singuli doctrinae copiâ crescant, quam, ex conjuncto scilicet Literarum et Juris Civilis studio diligenter comparatam, non sine magno animi gaudio in te nunc audivimus praedicari.

Summopere vellem, Generosissimi Juvenes! nunc quidem novam vobis indicere opportunitatem certandi. Id tamen non nobis nunc datum est, sed, vicibus factis, indicet illam propediem Academia Rheno-Trajectina. Hoc vero vos, precor, agatis, ut certatores, imo victores, Leidenses proximo quoque anno haud frustra quaerantur.

Igitur hoc unum restat, ut Academiae magistratum in successorem, quem a Rege mihi datum esse jam audivistis, nunc publice conferam. Itaque tu Cl. VERDAM! hoc honorifico tuo munere sic fungere, auspice Deo, ut ex meis votis nulla non bona et maxime fausta tibi contingant. Sic, et te Rectore crescat porro ac floreat Academia Lugduno-Batava!

Ita tu faxis, Pater coelestis! Tibi pro omnibus beneficiis in hanc Academiam, in me, hoc anno, hoc die, collatis, gratias ago ex imo pectore, quas habeo maximas.

Tibi sit laus, gloria, honos!

DIXI.

